

Examen HAVO

2008

tijdvak 1
donderdag 22 mei
9.00 - 11.30 uur

muziek

Naam kandidaat _____ Kandidaatnummer _____

Aanwijzingen voor de kandidaat:

- 1 Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.
- 2 Voordat de cd wordt gestart, krijg je tien minuten de tijd om het vragenboekje in te zien.
- 3 De vragen moet je in het vragenboekje beantwoorden.
- 4 Na vraag 24 heb je een pauze van vijf minuten.
- 5 Antwoorden moeten met inkt zijn geschreven.

Aanwijzingen voor de surveillant:

- 1 Er zijn twee cd's. Tien minuten na het begin van het examen moet worden gestart met cd 1 - track 1.
- 2 De cd moet worden stilgezet na vraag 24 (vijf minuten); daarna wordt verder gegaan met cd 2 - track 1.

Dit examen bestaat uit 49 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

C. Monteverdi - Altri Canti d'Amor

cd1 track 2

Dit vragenblok gaat over twee gedeeltes uit 'Altri canti d'Amor' (Anderen zingen over Amor) van Claudio Monteverdi (1567-1643). Dit werk is geschreven voor zes zangstemmen en enkele instrumenten.

In de tekst legt iemand uit waarom hij liever zingt over Mars, de god van de oorlog, dan over Amor, de god van de liefde.

Je hoort een gedeelte uit het begin twee keer. De tekst en de vertaling staan afgedrukt.

Altri canti d'Amor, tenore Arciero Anderen zingen over Amor, de
zachtaardige boogschutter

- 2p 1 Noem het instrument dat als eerste meespeelt.

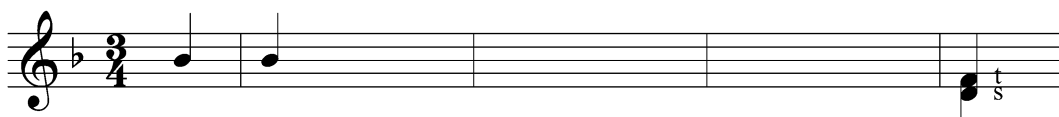
.....

Noem één van de instrumenten die later inzetten.

.....

cd1 track 3

Van het volgende fragment staat de sopraanmelodie onvolledig afgedrukt. (In de laatste maat zet de tenor in op een f.)

- 3p 2 Noteer de ontbrekende noten (toonhoogte en ritme).
Je hoort het fragment vijf keer.

cd1 track 4

Van het volgende fragment staan de hoogst klinkende partij en de vertaling van de tekst afgedrukt.

The musical score consists of two staves. The first staff starts with a treble clef, a 3/4 time signature, and a key signature of one flat. It contains measures 1 through 5. The second staff continues with measures 6 through 10, with a 4/4 time signature starting at measure 8. The lyrics are: 'quand' u - ni - sce due al - me un sol pen - sie - ro'.

Wanneer een enkele gedachte twee zielen verenigt

Een deel van dit fragment staat in een driedelige maatsoort.

- 1p 3 Geef de technische term voor de manier waarop de zangstemmen in die driedelige maten samengaan.

.....

In de bovenste regel klinkt op een bepaald moment een dissonante (wringende) samenklank tussen de zangstemmen.

- 1p 4 Omcirkel in de afgedrukte partij de noot waar dat het geval is.
Je hoort het fragment twee keer.

cd1 track 5

Van het volgende fragment staan de tekst en vertaling afgedrukt.

Di Marte io canto	Ik zing over Mars
I duri incontri, e le battaglie audaci	over de harde strijd, en de dappere gevechten

Een aantal malen wordt op het woord **incontri** telkens in twee zangstemmen tegelijkertijd een stijgende en dalende toonladderfiguur gezongen. Een voorbeeld daarvan staat hieronder. *Je hoort dit ter oriëntatie twee keer.*

The musical score shows two staves. The top staff has a treble clef and a key signature of one flat. It contains the lyrics 'i du - riin - con - - - tri'. The bottom staff continues the melody. The music features a rising and falling scale-like figure.

Je hoort nu het hele fragment drie keer.

- 1p 5 Hoe vaak wordt op **incontri** tegelijkertijd de stijgende en dalende toonladderfiguur gezongen?

.....

cd1 track 6

Je hoort het laatste gedeelte van het zojuist beluisterde fragment en het vervolg hierop twee keer.

1p 6 Beschrijf de verandering in de meerstemmige schrijfwijze.

eerst daarna

cd1 track 7

Van het volgende fragment staan de tekst en de vertaling afgedrukt.

eerste gedeelte

Tu cui tessuta han di Cesare alloro la
corona immortal,
mentre Bellona, gradite il verde ancor novo
lavore

U die de onsterfelijke kroon draagt met
de lauwerkrans van Caesar,
terwijl Bellona (zingt), aanvaard dit nog
groene, nieuwe werk

tweede gedeelte

che mentre guerre guerre canta
e geurre e guerre sona
oh oh oh oh oh gran Fernando
l'orgoglioso, l'orgoglioso, l'orgoglioso choro
del tuo sommo valor canta e ragiona (2x)

terwijl de oorlog zingt
en de oorlog weerklinkt
oh grote Fernando
het trotse koor
bezingt en prijst uw hoogste moed

In dit fragment zingt de bas solo. Het begin van deze solo heeft duidelijk kenmerken van een recitatief, maar gaandeweg en zeker vanaf 'che mentre guerre guerre canta' vertoont de solo steeds meer kenmerken van een aria.

2p 7 Noem, **alleen gelet op de zangpartij**, uit het eerste gedeelte een kenmerk van een recitatief

.....

en uit het tweede gedeelte een kenmerk van een aria.

.....

Je hoort het fragment één keer.

cd1 track 8

Je hoort het slot twee keer.

1p 8 Hoe is het slotakkoord samengesteld? (Omcirkel het juiste alternatief.)

- A alleen de grondtoon
- B grondtoon en terts
- C grondtoon en kwint
- D grondtoon, terts en kwint

C. Stamitz - Kwartet, opus 4 nr. 6

cd1 track 9

Dit vragenblok gaat over het eerste deel uit een kwartet voor fluit, viool, altviool en cello van Carl Stamitz (1745-1801). Dit deel staat in de hoofdvorm. De klank is een halve toon lager dan de notatie.

De melodie van thema 1 staat afgedrukt. Deze melodie bestaat uit een voor- en nazin en wordt gespeeld door de fluit.

Thema 1

In de voorzin van dit thema zijn drie groepjes noten met een haak aangegeven.

1p

9

Geef de technische term voor de manier waarop deze noten worden gearticuleerd.

Je hoort het fragment twee keer.

.....

cd1 track 10

Je hoort dit fragment nog twee keer. De melodie van de nazin is bijna hetzelfde als die van de voorzin, maar de articulatie wijkt enigszins af.

2p

10

Omcirkel in de nazin de groepjes noten die anders gearticuleerd worden dan in de voorzin.

cd1 track 11

1p

11

In welke toonsoort staat het bij vraag 9 afgedrukte thema?

Beantwoord deze vraag meteen.

.....

cd1 track 12

Je hoort het vervolg van het zojuist beluisterde fragment één keer. Hierin wordt de rest van thema 1 gespeeld, plus de overgang naar thema 2.

1p

12

Noem de technische term voor de speelwijze van de cello.

.....

cd1 track 13

Je hoort het zojuist beluisterde fragment nog twee keer.

In het overgangsgedeelte vindt een modulatie plaats.

- 1p 13 Wat voor modulatie is dat? (Omcirkel het juiste alternatief.)
- A van majeur naar een andere majeur toonsoort
 - B van majeur naar mineur
 - C van mineur naar een andere mineur toonsoort
 - D van mineur naar majeur

cd1 track 14

Thema 2 bestaat uit twee gedeeltes, die je afzonderlijk gaat beluisteren.

Het eerste gedeelte van thema 2 is als volgt opgebouwd:

voorzin - nazin - overgang

Het tweede gedeelte van thema 2 is anders opgebouwd.

- 1p 14 Noteer op overeenkomstige wijze hoe het tweede gedeelte is opgebouwd.
Je hoort van thema 2 eerst één keer het eerste gedeelte, daarna twee keer het tweede gedeelte.

..... - -

cd1 track 15

Je hoort eerst een gedeelte van thema 1, daarna een gedeelte van thema 2 en vervolgens twee keer een gedeelte uit de doorwerking.

- 1p 15 Geef aan in hoeverre, al dan niet gevarieerd, motieven uit deze themagedeeltes voorkomen in het doorwerkingsgedeelte. (Omcirkel het juiste alternatief.)
- A voornamelijk motieven uit thema 1
 - B voornamelijk motieven uit thema 2
 - C motieven uit thema 1 en 2
 - D er komen geen motieven uit thema 1 en 2 in voor

cd1 track 16

Van het volgende fragment staat de fluitmelodie afgedrukt. Van de cellopartij is het ritme per maat hetzelfde.

fluit

ritme cello

- 1p 16 Noteer onder de fluitpartij één maat van het ritme van de cellopartij.
Je hoort het fragment drie keer.

cd1 track 17

Je hoort het slot drie keer.

De slotmaten van de cello staan afgedrukt (in de G-sleutel).

1p 17 Op welke toon eindigt de fluit?

.....

Gillespie/Clark - Salt peanuts

cd1 track 18

Dit vragenblok gaat over het nummer 'Salt peanuts' in een uitvoering met Dizzy Gillespie op trompet en Charlie Parker op saxofoon (ca. 1945).

Je hoort de intro drie keer.

Na een drumsolo spelen de saxofoon en trompet de volgende melodie.

Bijna alle instrumenten spelen het ritme van deze melodie mee.

1p 18 Welk onderdeel van het drumstel doet dat niet?

.....

cd1 track 19

Je hoort de intro met het vervolg. In dit vervolg wordt het onderstaande motief (totaal zes tonen) een aantal keren gespeeld.

1p 19 Hoe vaak wordt dit motief gespeeld, al dan niet in hogere ligging?

Je hoort het fragment drie keer.

.....

cd1 track 20

In het volgende, korte fragment worden drie motieven gespeeld die je kunt aangeven met a - b - a'.

1p 20 Noem één verschil tussen a en a'. Ga bij je antwoord uit van a'.

Je hoort het fragment vier keer.

.....

cd1 track 21

Het volgende fragment bestaat uit drie gedeeltes. Het tweede gedeelte is het zojuist beluisterde fragment.

De piano speelt zowel in het eerste als derde gedeelte, maar de pianopartij van deze gedeeltes verschilt sterk.

- 2p 21 Beschrijf voor beide gedeeltes de pianopartij. Een antwoord als solo, begeleiding of improvisatie is niet voldoende.
Je hoort het fragment drie keer.

eerste gedeelte

derde gedeelte

cd1 track 22

Het volgende fragment begint met een saxofoonsolo. Het fragment eindigt met drie keer het volgende motief.

De **baspartij** is tijdens de saxofoonsolo anders dan tijdens het hierboven afgedrukte motief.

- 1p 22 Beschrijf de baspartij tijdens de saxofoonsolo of geef de technische term.

.....

- 1p 23 Beschrijf, gelet op de toonhoogte, de baspartij tijdens het afgedrukte motief.
Je hoort het fragment drie keer.

.....

cd1 track 23

Je hoort twee keer de drumsolo.

- 1p 24 Welk onderdeel van het drumstel wordt hierin voornamelijk gebruikt?

.....

H. Berlioz - Harold en Italie, 3e deel, Sérénade

cd2 track 1

Dit vragenblok gaat over een deel uit de symfonie 'Harold en Italie' van de Franse componist Hector Berlioz (1803-1869). Berlioz had het verzoek gekregen een werk voor altviool te schrijven. Hoewel deze symfonie geen concert voor altviool geworden is, speelt dit instrument wel een belangrijke rol. In de titel van de symfonie verwijst Berlioz zowel naar de hoofdfiguur uit een literair werk (Childe Harold van de schrijver George Byron), als naar Italië waar hij enkele jaren verbleef.

Je hoort het begin drie keer.

2p **25** Welke twee blaasinstrumenten spelen de melodie?

1

2

1p **26** Geef de technische term voor de wijze waarop deze twee blaasinstrumenten samengaan.

.....

cd2 track 2

Je hoort dit fragment nog één keer.

Behalve in het midden van het fragment maken de overige blaasinstrumenten en de lagere strijkers gebruik van een bepaalde begeleidingswijze.

1p **27** Noem hiervan de technische term. Let daarbij alleen op de toonhoogte.

.....

cd2 track 3

Het middengedeelte van dit symfoniedeel is een soort rondo. Het daarin gespeelde rondothema bestaat uit een voor- en nazin. De voorzin staat afgedrukt.

1p **28** Geef met een pijl aan vanaf welke noot de melodie van de nazin afwijkt van die van de voorzin.

Je hoort het hele rondothema twee keer.

cd2 track 4

Je hoort het zojuist beluisterde rondothema, daarna een variatie op dit thema, en dit twee keer.

Behalve een verschil in instrumentatie zijn er nog meer verschillen te horen.

- 1p 29 Noem één verschil gelet op de melodiestructuur. Ga bij je antwoord uit van het tweede fragment.

.....

cd2 track 5

In het volgende fragment spelen de blaasinstrumenten het rondothema, terwijl de soloaltviool motieven speelt die uit grote sprongen bestaan.

- 1p 30 Noem het interval waaruit deze grote sprongen bestaan.
Je hoort het fragment twee keer.

.....

cd2 track 6

De vier delen van de symfonie zijn met elkaar verbonden door een thema dat in alle delen terugkomt. *Je hoort één keer dit thema uit het eerste deel van de symfonie, waar het gespeeld wordt door de soloaltviool.*

In het volgende fragment uit het derde deel wordt dit thema, enigszins gewijzigd, gespeeld door de violen en altviolen. Dit thema contrasteert in ritmisch opzicht met de andere melodiestructuren, die door blaasinstrumenten worden gespeeld.

- 1p 31 Wat is dit ritmisch contrast? Ga bij je antwoord uit van het thema.
Je hoort het fragment twee keer.

.....

cd2 track 7

In het slot van dit deel worden het rondothema, het hoofdthema van de symfonie en de begeleiding uit vraag 25 gecombineerd. De partijen van de soloaltviool en het begeleidingsritme staan afgedrukt.

De partijen van de soloaltviool en de begeleiding staan genoteerd in een 6/8 maat, maar het tempo waarin deze partijen worden gespeeld verschilt.

- 1p **32** Geef precies aan hoe het tempo van de begeleiding zich verhoudt ten opzichte van dat van de soloaltviool. Ga bij je antwoord uit van de begeleiding.
Je hoort het fragment twee keer.

.....

A. Pärt - De profundis

cd2 track 8

Dit vragenblok gaat over een werk voor mannenstemmen (twee tenoren en twee bassen), orgel en slagwerk van de Estlandse componist Arvo Pärt (1935). Een van de tenorstemmen wordt gezongen door een mannelijke altstem, een zogenaamde countertenor.
In het eerste gedeelte van het werk zingen alle stemmen een gedeelte solo. Vervolgens wordt er in verschillende combinaties tweestemmig en daarna driestemmig gezongen. Het werk eindigt vierstemmig. De Latijnse tekst is gebaseerd op psalm 130.

Je hoort twee keer het begin. De tekst en de vertaling staan afgedrukt.

De profundis clamavi ad te Domine Uit de diepte roep ik tot u Heer

- 2p **33** Hoe wordt deze tekst muzikaal uitgebeeld (twee antwoorden)?

1

2

cd2 track 9

Van het gehele eenstemmige gedeelte staat de tekst afgedrukt.

- 1 De profundis clamavi ad te Domine
- 2 Domine exaudi vocem meam
- 3 Fiant aures tuae intendentes
- 4 In vocem deprecationis meae

De stemmen zingen om de beurt een regel.

De melodische lijn van regel 1 en 3 verschilt van die van regel 2 en 4.

2p **34** Beschrijf kort dit verschil.

Je hoort het fragment twee keer.

regel 1/3

regel 2/4

cd2 track 10

Je hoort het zojuist beluisterde fragment nog twee keer.

Ook de orgelpartij en de overige instrumentatie is bij regel 1 en 3 anders dan bij regel 2 en 4.

2p **35** Wat is dit verschil? Ga bij je antwoord uit van regel 2 en 4.

orgelpartij

overige instrumentatie

cd2 track 11

Van het tweestemmige gedeelte staat de tekst afgedrukt. De regels worden steeds door een andere stemmencombinatie gezongen, in willekeurige volgorde: twee tenoren, twee bassen, tenor en bas en de andere tenor en bas.

1 Si iniquitates observaveris Domine:

2 Domine quis sustinebit:

3 Quia apud te propitiatio est: tenor en bas

4 Et propter legem tuam sustinui te Domine:

2p **36** Noteer achter elke regel door welke stemcombinatie deze wordt gezongen. Regel 3 is al ingevuld.

Je hoort het fragment twee keer.

cd2 track 12

Van een gedeelte van het zojuist beluisterde fragment staat de melodie van een van de orgelpartijen onvolledig afgedrukt. Deze partij speelt steeds kwartnoten op de lichte maatdelen, terwijl de overige orgel- en zangpartijen op de zwaardere maatdelen spelen en zingen. Ter oriëntatie staat ook een zangpartij afgedrukt.

orgel

zang

Qui - a a - pud te pro - pi - ti - a - ti - o est

1p

37

Noteer de ontbrekende noten. Je hoeft alleen te kiezen uit g en b:
Je hoort het fragment drie keer.

cd2 track 13

De orgelpartij, waarvan bij vraag 37 een gedeelte onvolledig is afgedrukt, is gedurende de gehele compositie gebaseerd op slechts één akkoord.

1p

38

Welk akkoord is dat?
Beantwoord deze vraag meteen.

cd2 track 14

Aan het begin van het driestemmige gedeelte wordt de volgende tekst gezongen: *Sustinuit anima mea in verbo ejus.* De eerste tenorpartij staat afgedrukt.

Su - sti - nu - it a - ni - ma me - a in ver - bo e - jus

De maten wisselen vaak van lengte. Toch noteert de componist geen maatsoorten.

1p

39

Waarop baseert de componist de lengte van de maten?
Je hoort het fragment één keer.

cd2 track 15

Je hoort het slot van het driestemmige gedeelte en het begin van het vierstemmige gedeelte. In het vierstemmige gedeelte is, onder andere door de vierstemmigheid, duidelijk sprake van een climaxwerking.

- 2p **40** Noem nog twee aspecten waardoor deze climax in de zangpartijen wordt bereikt.

Je hoort het fragment twee keer.

1

2

Venice - Think again

cd2 track 16

Dit vragenblok gaat over de song 'Think again' van de Californische groep Venice.

Je hoort twee keer het eerste couplet.

- 1p **41** Wat is het interval tussen de twee tonen van de melodie?

.....

cd2 track 17

Van het tweede couplet is de tekst afgedrukt.

I miss the **strawman**
And dottie two
I've heard the lyin'
The tinman's blue
I've seen the witches
Both good and bad
But I'm glad I had

In dit couplet worden verschillende akkoorden in de begeleiding gespeeld. Bij het woord 'strawman' hoor je akkoord 1.

- 2p **42** Onderstreep de woorden in de tekst waar in de begeleiding een akkoordwisseling plaatsvindt.

Eén van de akkoorden is gelijk aan akkoord 1.

- 1p **43** Welk akkoord is dat? (Noteer het betreffende, bij vraag 42 onderstreepte woord.)
Je hoort het fragment drie keer.

.....

cd2 track 18

Je hoort de coupletten 1 t/m 3. Er is duidelijk sprake van een opbouw in de instrumentatie.

- 4p **44** Beschrijf die opbouw. Noem bij couplet 1 één aspect, bij couplet 2 en 3 telkens twee aspecten. Laat de riff tussen de coupletten buiten beschouwing.
Je hoort het fragment drie keer.

couplet 1

couplet 2 1

2

couplet 3 1

2

cd2 track 19

Je hoort het derde couplet en aansluitend het refrein.

- 2p **45** Noem twee verschillen tussen couplet en refrein, gelet op de zangpartij. Ga bij je antwoord uit van het refrein en laat buiten beschouwing dat het refrein twee keer zo lang is als het couplet.
Je hoort het fragment twee keer.

1

2

cd2 track 20

Je hoort ter oriëntatie eerst een couplet. Daarna hoor je drie keer een fragment dat bestaat uit twee refreinen, gescheiden door een tussenspel.

De tekst van die refreinen is afgedrukt.

refrein 1:

Oh and please don't talk about love to me
'Cause I've given love and I received
And you know I'm gonna love just who I please
Think again

tussenspel

refrein 2:

And so please don't talk about life to me
I've seen more then most people my age have seen
And there ain't no rules on how it's gotta be
Think again

- 1p **46** Waarop is het tussenspel gebaseerd? (Omcirkel het juiste alternatief.)
 - A het couplet
 - B het refrein
 - C nieuw materiaal

- 1p **47** Op welke toonhoogte klinkt het tussenspel, respectievelijk refrein 2 ten opzichte van refrein 1? (Omcirkel het juiste alternatief.)

	tussenspel ten opzichte van refrein 1		refrein 2 ten opzichte van refrein 1
A	hoger	B	hoger
B	hoger	C	op gelijke hoogte
C	lager	D	hoger
D	lager		op gelijke hoogte

cd2 track 21

Je hoort één keer een ander refrein.

- 1p **48** Wat is het verschil met eerder beluisterde refreinen?

.....

cd2 track 22

Je hoort het laatste refrein en het slotgedeelte twee keer.

- 2p **49** Hoe wordt, nadat het refrein is afgelopen, dit slot gerealiseerd (twee antwoorden)?

1

2

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.